Жаночыя лёсы

Яўген Хвалей

А НА БЕРАЗЕ ТЫМ...

Раман

МІНСК
ВЫДАВЕЦТВА «ЧАТЫРЫ ЧВЭРЦІ»
2021

УДК 821.161.1(476)-3
ББК 84(4Беи)6-44
Х-30

Серыя заснавана ў 2019 годзе

Хвалей, Я. І.

Х-30 А на беразе тым… : раман / Яўген Хвалей. — Мінск : Чатыры чвэрці, 2021. — 160 с. — (Серыя «Жаночыя лёсы»).

ISBN 978-985-581-425-3.

У рамане «А на беразе тым…» паказаны няпростыя жаночыя лёсы. У цэнтры — зусім маладая жанчына, якая шукае сваё шчасце за мяжой на востраве Крыт, і другая, ужо добра выпрабаваная жыццём, сустракае — ажно праз трыццаць гадоў — былое першае каханне і… Што чакае іх абедзвюх наперадзе…

УДК 821.161.1(476)-3
ББК 84(4Беи)6-44

ISBN 978-985-581-425-3

© Хвалей Я. І., 2021
© Афармленне. ТДА «Выдавецтва “Чатыры чвэрці”», 2021

І. ЛОЎЧЫЯ РАЙСКАЙ ПТУШКІ

Частка першая
ПАЛЯВАННЕ НА ЗАМЕЖНАГА ЖАНІХА

АДЛЁТ НА КРЫТ

«Боінг» адарваўся ад узлётнай паласы, набіраючы вышыню і хуткасць, узяў курс на поўдзень. У салоне самалёта яны сядзелі побач: муж і жонка Забярэжныя, Ян Пятровіч і Вольга Міхайлаўна, іх пляменніца Ала. Сваякі ляцелі на востраў Крыт, дзе жыла дачка нашай сямейнай пары — Ірына. Праз тыдзень у яе вяселле, выходзіць замуж за грэка, жыхара Крыта.

— Ой, як у вушах трашчала падчас узлёту! — зморшчылася Ала, калі «боінг» нарэшце выйшаў на неабходную вышыню.

— А мне заклала вушы, усё роўна, як ватай заткнулі, — сказала Вольга Міхайлаўна, зручней сядаючы ў крэсле.

— А некаторыя, я чуў, знарок затыкаюць вушы, каб часам не лопнулі перапонкі ад узлётнай напругі, — умяшаўся ў гаворку Ян Пятровіч. Ён сядзеў каля ілюмінатара і любаваўся прыгажосцю аблокаў. — Глядзіце, якая карціна! Воблакі — што ўзбітыя пуховыя падушкі. А на сонца не глянуць! Слепіць...

Жанчыны асцярожна, на імгненне нахіліліся да ілюмінатара, глянулі, быццам баючыся, і зноў прыліплі да сваіх крэслаў. Забярэжны працягваў углядацца ў неба.

Быў жнівень, другая яго палова. Лета кацілася на спад. Над роднымі палеткамі, калі самалёт выскокваў з-за аблокаў на святлістую прастору, Ян Пятровіч бачыў зжатыя квадраты і прамавугольнікі — з вышыні яны сапраўды нагадвалі геаметрычныя фігуры — збажыны. Роўнымі радамі, як тое золата, ляжалі жоўтыя рулоны саломы. «Прыгожая наша зямля, які час не бяры, — падумаў Забярэжны. — І чаго некаторым людзям так карціць пакінуць яе, збегчы за мяжу — не разумею...

Ну хоць бы наша дачка Ірына. Магла ж і тут, дома, выйсці замуж. Не, трэба ўцячы ў такую далячынь, у чужую краіну...»

Лайнер штохвілінна скарачаў адлегласць, пасажыры хто ўжо драмаў, а хто чытаў газеты. Камандзір карабля падаграваў аб'явамі:

— Пралятаем над Крымам...

— Унізе пад намі — Чорнае мора...

— Турцыя...

— Паказалася Міжземнаморскае ўзбярэжжа... Праз паўгадзіны прызямляемся ў аэрапорце вострава Крыт…

Забярэжныя і Ала — яны ляцелі першы раз на Крыт — успрымалі яго словы з асаблівым хваляваннем. Не жартачкі, за нейкія тры гадзіны з гакам праляцець над Беларуссю, Украінай, Турцыяй, над двума морамі... А прызямляцца давядзецца на востраве ў Міжземным моры. Якія яны, тыя Крыт і мора?

Ян Пятровіч быў родам з наднёманскай вёскі Кужалі. Яго жонка і пляменніца Ала — мінчане. Яму, панямонцу, добра вядома, што такое жыць каля вады, калі напрадвесні пойма Нёмана разліваецца на цэлыя вёрсты. Забярэжны часта згадваў першыя словы яго любімага рамана Івана Мележа «Людзі на балоце»: «Хаты былі на востраве». «Цікава, якія дамы на Крыце?» Дачка крыху расказвала, што там усё не так, як у Беларусі. «Прыляціш, бацька, усё сам паглядзіш... Крыт — гэта супер!» Што там за «супер» — хутка пабачыць на свае вочы. А пакуль Забярэжны, жонка і Ала пілі апельсінавы сок, які падала бортправадніца. Неўзабаве па салоне паплыла цялежка з абедам.

— Дык нічога сабе частуюць тут, у самалёце, — прамовіў Забярэжны, жуючы смажаную курыцу... — Я згадзіўся б кожны дзень гэтак лятаць... — усміхнуўся.

— Табе каб толькі паесці — няважна дзе... — не падтрымала яго жарт жонка. — Палучак тваіх не хопіць на такія палёты...

— А што, маёй кандыдацкай зарплаты мала?

— Ды і няшмат... Па сабе ведаю... У мяне такая ж зарплата...

Справа ў тым, што Забярэжныя абое былі вучоныя. Ян Пятровіч — эканаміст, яго жонка — хімік. Ён выкладаў ва ўніверсітэце, яна працавала ў Акадэміі навук.

— Ціха, тут жа і замежцы ляцяць — не толькі нашы, — спыніла іх спрэчку Ала.

Забярэжны прынік да ілюмінатара і замоўк. Глянуў уніз: усюды мора, вада, хоць бы дзе кусцік, дрэўца ці астравок. Але неўзабаве паказаўся жоўты бераг.

Урэшце позірк прыцягнулі пабудовы набярэжнай. Паплылі домікі, якія здаваліся цацачнымі.

— Увага! Прызямляемся… — прагучала ў салоне.

«Боінг» мякка прабег па бетоннай паласе. Адно злёгку страсянула, калі колы шассі крануліся зямлі. Гэта добра адчулі і нашы героі. Прайшло няшмат часу, пакуль сціхлі рухавікі, і пасажыры пачалі выходзіць з самалёта: спускаліся з трапа і накіроўваліся ў бок будынка аэрапорта.

Праверка дакументаў, атрыманне сумак, валізак, мытня занялі нейкія паўгадзіны. І калі здарожаная тройца выйшла ў залу, дзе сустракалі авіяпасажыраў, раптам з натоўпу да іх кінуліся Ірына і Нікас, яе будучы муж. Абняліся, пацалаваліся, расчулена загаварылі... На вуліцы каля аэрапорта іх чакала машына. Хутка ўсе селі ў яе, месца за рулём заняў Нікас. У дарозе ён маўчаў, бо дрэнна размаўляў па-нашаму.

Машына бегла па шырокім аўтабане. Абодва бакі руху былі адгароджаны высокай жалезнай перагародкай. Паабапал дарогі цвілі рознакаляровыя кусты і кветкі, якіх не пабачыш у Беларусі. Жанчыны не маглі нагаварыцца, трашчалі, як сарокі, а Ян Пятровіч, седзячы каля акна, разглядваў тутэйшую прыроду. Яркія кветкі і кусты, якія аж гарэлі на сонцы, бурая зямля, як наша гліна, ружаватыя скалы, што сям-там навісалі над аўтабанам, здзіўлялі Забярэжнага. «Непадобная, зусім не падобная прырода Крыта на нашу, — пранеслася ў думках. — Можа, таму што сам востраў некалі ўтварыўся ў выніку землятрусу ці вывяржэння вулкана. Проста падняўся са дна мора. Так казала дачка». Забярэжны глядзеў не толькі на крыцкія ландшафты, але і на няспынныя патокі машын, якія імчалі па шашы. «Легкавушкі розных замежных марак — ад “пежо”, “фордаў”, “таётаў” да “мерседэсаў”. І ніводнай нашай маркі. Ну хоць бы “Волга”. А дзе аўтобусы ды розныя маршруткі? Не відаць...»

Ён не ведаў, што на Крыце адсутнічае грамадскі транспарт — няма аўтобусаў, тралейбусаў, трамваяў, цягнікоў. Усе ездзяць на ўласных аўтамабілях. Вось так і ў яго будучых крыцкіх сваякоў. У сям'і зяця бацька ездзіць на паўгрузавой японскай «міцубісі», зяць — на «фордзе», яго брат — на «аўдзі».

Некалькі дзясяткаў кіламетраў — такая адлегласць ад аэрапорта да Іракліёна, сталіцы Крыта, — праехалі хутка. Уехалі ў горад — і адразу трапілі ў затор: машыны паўзлі адна за адной, як чарапахі, а то і зусім спыняліся, стаялі, як укапаныя. Забярэжны тым часам разглядаў вуліцу, дамы, якія яму здаліся нізкімі, — большасць пяціпавярховыя. Але кожны не падобны на іншы. Недзе ён вычытаў, што на астравах звычайна дамы нізкія — з-за высокай сейсмічнасці.

Іх «форд», павольна прасоўваючыся ў бясконцым патоку машын, урэшце спыніўся каля невялікага белага двухпавярховіка. Гэта быў дом будучага свата Забярэжнага. Госці павыходзілі з машыны і адразу трапілі ў абдымкі: на іх проста накінулася Віка са сваімі дзецьмі — шасцігадовай дачушкай і трохгадовым сынам. Віка — лепшая школьная сяброўка Ірыны. Яна прыляцела з іспанскай Барселоны. Там яна выйшла замуж за каталонца. Ян Пятровіч не паспеў як след разгледзець дом, бо пасля гарачых абдымкаў Вікі трэба было знаёміцца з будучымі сваякамі-крытчанамі. Тыя стаялі пад паветкай, тут жа месціўся стол з рознымі напоямі і ежай. Побач расло ўсыпанае жоўтымі пладамі лімоннае дрэва. На ім вісеў плакат са словамі, напісанымі па-грэчаску: «Калос ірфэс!» (Сардэчна запрашаем!) Пачалося знаёмства.

— Маноліс — патэра (бацька) Нікаса.

— Марыя — мітэра (маці).

— Міхаліс — адэльфос (брат) Нікаса...

Усе падавалі па чарзе руку, называлі сябе... Мужчыны-астравічане шчыра ўсміхаліся, адна Марыя — сухенькая, маленькая жанчына са зморшчынамі на твары — маўчала. Забярэжнаму яна не спадабалася, а вось мужчыны — малайцы! Шырокія сонечныя ўсмешкі, асабліва Маноліса, выклікалі давер. Забярэжны нават бліжэй стаў каля Маноліса — як-ніяк

будучы сват. Прыцягваў увагу яго тонкі доўгі нос — зусім не класічны грэчаскі. У Наднямонні казалі: нос, як у куліка. Сын Маноліса Міхаліс здаўся светлым і добрым чалавекам — ён бесперастанку ўсміхаўся, нешта па-свойму гаварыў.

Маноліс запрасіў усіх за стол. Налілі ў келіхі чырвонага іскрыстага віна. Тостаў тут не кажуць, толькі чокнуліся за ўдалы прылёт гасцей, выпілі крыху. П'юць таксама не так, як у нас: пацягваюць напой невялікімі глыткамі — ці гэта віно, віскі або піва. Гарэлку лічаць чужым напоем. Калі Забярэжныя дасталі прыгожыя сувенірныя бутэлькі гарэлкі, дык іх Міхаліс тут жа занёс у пакой і паставіў на паліцу, на якой ужо красавалася шмат такіх бутэлек — цэлая выстава.

Пасля пачастунку весялей загаманілі, хто па-нашаму, хто па-грэчаску. Ірына, будучая нявеста, паспела збольшага вывучыць грэчаскую мову, таму была сямейным перакладчыкам.

— Ці канэтэ Мінск? (Як у вас справы ў Мінску?)

— Вельмі добра (Полі кала). А ў вас? (Кэ эсіс?)

— Эфхарысто! Кала! (Дзякуй! Добра!)

Ірына перакладала, і гамонка ішла так, нібыта ўсе размаўлялі на адной мове. У канцы дамовіліся — да вяселля заставаўся яшчэ тыдзень — паехаць адпачыць на мора. На гэтым і спыніліся, выйшлі з-за стала пад паветкай і рушылі ў дом — мінчукі з падарункамі, ад якіх аж трашчалі валізкі і сумкі. Там іх распакуюць і ўручаць падарункі гаспадарам.

ІРЫНА — ІНА — НІКАС

(*Партрэты ў анфас і профіль*)

Ірына была другой дачкой у сям'і Забярэжных. У адрозненне ад старэйшай Святланы, ціхмянай русявай дзяўчыны, якая выдатна вучылася ў школе, Ірына, чарняўка, з шырокай белазубай усмешкай, была супрацьлегласцю сястры. Яна мала ўвагі ўдзяляла вучобе, часта атрымлівала не вельмі высокія адзнакі. Так працягвалася да дзявятага класа. Тут перад ёю паўстаў выбар: ці працягваць вучобу ў школе, ці спыніцца на якім-небудзь вучылішчы або тэхнікуме. Перамагло апошняе.

На той час у паліграфічным каледжы адкрылася аддзяленне камп'ютарнага набору. Ірыне падабаўся камп'ютар. Праўда, дома яго не было. Хадзіла з сяброўкай у інтэрнэт-клуб, дзе праседжвалі гадзінамі. У каледж Ірына паступіла адразу, здаўшы адзін экзамен па матэматыцы. Тут яна пасябравала з Інай, дзяўчынай старэйшай за яе на два гады. О, гэтая Іна! Калі б не яна, магчыма, і лёс Ірыны склаўся б зусім інакш...

Ірына зблізілася з Інай пасля здачы ўступнага экзамена. Выйшлі разам з аўдыторыі. На вуліцы Іна дастала цыгарэты, закурыла, потым прапанавала закурыць Ірыне. У маладых гэта называецца «зняць стрэс». І хоць Ірына дасюль не курыла, але цыгарэту ўзяла.

— Будзем знаёмы. Мяне зваць Іна. А цябе?

— Ірына.

— Выкінь «ры» — і будзем дзве Іны. І Бог наказваў нам сябраваць. Пайшлі развеемся па «Брадвею», — Іна так называла самы шырокі праспект сталіцы.

Новыя сяброўкі дайшлі пешшу ад Камароўскага рынка да вакзала, перагаварылі пра ўсё, што можна. На вуліцы Дружная развіталіся. Іна села ў свой аўтобус, які павёз яе ў бок Грушаўкі, дзе яна жыла, а Ірына рушыла ў метро — ёй патрэбна было ў Зялёны Луг.

У каледжы прабеглі два з паловай гады вучобы. Ірына і Іна так пасябравалі, узаемна прыкіпелі, што хутка адна без другой не маглі жыць. Іна была ва ўсім завадатарам. Яны глядзелі розныя фільмы, наведвалі бары і дыскатэкі. Былі не толькі адна ў адной дома ў горадзе, але і на радзіме бацькі Ірыны — на Нёмане. Там, у лесе, здарылася непрыемнае.

У той дзень пакрочылі яны разам з бацькамі ў чарніцы.

Зайшлі даволі глыбока ў лес, чарніц было шмат, сапраўдны неруш. Збіралі да стомы, і раптам пачулі ціхі стогн Іны:

— Ой, я паміраю! Ратуйце!..

Падбеглі Ірына, бацькі. Іна ляжала на ягадніку белая, як мел. Паднялі, далі лякарства, якое брала з сабой Вольга Міхайлаўна. Іна крыху ачуняла. Ледзь пасля прыйшлі дамоў. Пазней высветліцца прычына недамагання Іны: яна была на другім месяцы цяжарнасці.

Яўген Іванавіч Хвалей *нарадзіўся 1 студзеня 1947 г. у вёсцы Белькаўшчына Стаўбцоўскага раёна Мінскай вобласці ў сям'і калгаснікаў. Скончыў Мікалаеўшчынскую сярэднюю школу імя Якуба Коласа (1965), філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1971).*

Працаваў дырэктарам Мінскага абласнога Дома народнай творчасці (1972–1975), на Беларускім радыё і тэлебачанні (1976–1985), у выдавецтвах «Народная асвета» (1972), «Юнацтва» (1985–2002), «Мастацкая літаратура» (2002), часопісах «Крыніца» (2003), «Родная прырода» (2005–2006), газеце «Літаратура і мастацтва» (2004).

Аўтар паэтычных кніг «Ярына» (1979), «Прычасце» (1983), «Зялёны прамень аеру» (1987), «Квадры памяці» (1992), «Прыстань віцінаў» (1996), «Дзе хвалі срэбна-залатыя» (2009), «Маёнтак» (2018), зборніка гумарыстычных вершаў «Год Парсюка» (2019); кніг прозы: аповесцей «Пацукі» (1990), «Прынцэса тусоўкі» (2000, 2008, 2012, 2017), «Анжэла з Былькаў» (2012), «Вяселле на Кіпры» (2012), «Не пакідай мяне, Аля» (2016), «Нож» (2020); рамана «Серабрыстыя таполі» (2015).

Выдаў зборнікі вершаў і казак для дзяцей «Насціны гасціны» (1989), «Каця на планеце радапедаў» (1997), «Дзіва-сны дзяўчынкі Вікі» (2002), «Яблык з радзімкай» (2017).

Укладальнік шматлікіх вершаваных зборнікаў: «Якуб Колас. Вершы» (1987), «Родныя вобразы» (1998), «Анталогія беларускага санета» (2002), «Бацька наш Нёман» (2001) і інш.

Аўтар шэрагу тэкстаў песень, радыйных і тэлевізійных пастановак.

Лаўрэат рэспубліканскай літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» (2012). Уладальнік нагруднага знака «За вялікі ўклад у літаратуру» (2015).

Член Саюза пісьменнікаў Беларусі з 1989 г., яго ганаровы сябра з 2017 г.

Жыве ў г. Мінску.

Змест

I. ЛОЎЧЫЯ РАЙСКАЙ ПТУШКІ

Частка першая.
ПАЛЯВАННЕ НА ЗАМЕЖНАГА ЖАНІХА 3
АДЛЁТ НА КРЫТ 3
ІРЫНА — ІНА — НІКАС (*Партрэты ў анфас і профіль*) 7
АЛА (*Партрэт у поўны рост*) 12
ПРЫЛЁТ ІНЫ 16
ТЫДЗЕНЬ НА МОРЫ 24
ВЯСЕЛЛЕ ПА-КРЫЦКУ 27

Частка другая.
«ЗАРУЧЫНЫ» АЛЫ 36
ЗАГАДКІ... РАЗГАДКІ 36
ДЗЁРЗКАСЦЬ І РЫЗЫКА ІНЫ 40
ГРОМ СЯРОД ЯСНАГА НЕБА 43
НОВАЕ ПАЛЯВАННЕ АЛЫ 46
ПЕРАД ЗВАРОТАМ ГАСЦЕЙ У МІНСК 49
НЕЧАКАНАЕ ПРЫЗНАННЕ МІХАЛІСА 52
ПАСТСКРЫПТУМ. ПРАЗ ГОД 56

II. НЕЗАБУДКА СЭРЦА

САРДЭЧНІК 61
НЕЗАБУДКА 61
СУСТРЭЧА ПРАЗ ТРЫЦЦАЦЬ ГАДОЎ 62

Частка трэцяя.
НА ВЫСОКІХ БЕРАГАХ АБЛОКАЎ 68

Частка чацвёртая.
НА ЗЯМЛІ І Ў ЗАВОБЛАЧНЫХ ВЫШЫНЯХ 115

ЗАМЕСТ ЭПІЛОГА 156

Пра аўтара 157